

הלכות שבת סימן שמה

קצו באר הגולה

שמה דין ארבע רשיות בשבת, ובו י"ט סעיפים :

א ברתא שבת ר
ב שם ברתא
ג ברתא דרבי א
ד שם ברתא
ה שם ברתא
ו שם ברתא
ז שם ברתא
ח שם ברתא
ט שם ברתא

א ארבע רשיות לשבת: רשות-הניחיד, ורשות-הרבים, פרמלית (פרוש, א) רך מל, לא לח ולא יבש אלא בינוני, הכי נמי לא רשות-הניחיד לפי שאין לו מחיצות, ולא רשות-הרבים, שאינו דומה לרגלי-מדבר, דלאו להלוקא דרבים עבידא, רש"י, ומקום-פטור: ב באיזהו רשות-הניחיד, מקום (ב) המקנה מחיצות גבוהות עשרה טפחים (ג) ויש בו (ה) ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר, (ד) וכן חריץ עמק עשרה ורחב ארבעה על ארבעה, וכן תל (ה) גבוה עשרה ורחב ארבעה על ארבעה: (ו) הגה יש אומרים דבעינן באלו ארבעה על ארבעה (ו) הן ואלכסונו, וכמו שיתבאר לקמן סימן שט (הג"א פ"ק דשבת ותוס' עירובין דף נא:) ג (ז) גבתלים המקיפים רשות-הניחיד, על גביהם רשות-הניחיד (ח) אפלו אינם רחבים ארבעה: ד (ט) יחורים שבקתלי רשות-הניחיד (ט) שקלפי רשות-הניחיד, (י) הם רשות-הניחיד: הגה ואם הם קלפי חוץ ואינם עוברים קלפי

באר היטב

(א) ארבעה. צ"ע אי עבי המחיצות נמדדים עם החלל לדי"ט, ט"ו, ע"ש. וכן ס"ט משיש בשם הב"ח. והנה אהר"ן כ' בפשיטות דעבי המחיצות

משנה ברורה

ארבע רשיות וכו'. אגדים לזה הקדמה קצרה, והוא: הפה הוצאה מרשות לרשות הוי מקל שאר מלאכות שאסרה התורה לעשות ביום השבת, והוא ככל גפיי-חוריה שנמסרו למשה מסיני; והביאו חכמינו על זה ראה גם כן מקרא, דכתיב "ורצו משה ובעבירו קול פשתנה, איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתורת הקדש ויבא העם מהביא", אלא דהבאה לכל אחד מרשותו, שהוא רשות-הניחיד, לרשותו של משה, שהיה רשות-הרבים מפני שהיו רבים מצויין שם, הוא בכלל מלאכה ורמב"ם ריש פ"ב. והוא הדין דאסור להכניס רשות-הרבים לרשות-הניחיד. ויש עוד רשות שליש ששמו 'פרמלית', שהוא אינו בכלל רשות-הרבים וגם איננו רשות-הניחיד, שאין לו מחיצות כדין רשות-הניחיד, וכמבאר בסעיף יד, ומן התורה מתר להכניס ולהוציא מפניו לרשות-הניחיד ולרשות-הרבים, אבל חכמים אסרוהו כדי שלא נבוא להתיר על-ידיהו מרשות-הניחיד לרשות-הרבים, שאין הכל בקיאים כדיני מחיצות. ויש עוד רשות רביעי שנקרא 'מקום-פטור', וכולקמן בסוף הסימן, ומתיר להכניס ולהוציא מפניו לכתחלה לרשות-הניחיד ולרשות-הרבים, וכמבאר הכל בסימן שמו:

א (א) רך מל. פרוש, "ברמל" הכתוב בתורה, הינו שנמלל ביד, ואינו

לח ולא יבש לגמרי, אלא כשמוזלזין אותו ביד הוא מתרפף לגמרי וקרבני-עדה בשם הערוך בבבאור הירושלמי: ב (ב) המקנה מחיצות. בסימן שט יתבאר, כמה מחיצות צריך שיהא שם ועוד כמה פתחים בעינין זה: (ג) ויש בו ארבעה טפחים וכו'. הנה מסעיף יט (ה) מוכח דבעינן שיהא בין המחיצות חלל ארבעה על ארבעה, כי עבי המחיצות אין מעטפות לזה, והו דעת (ב) רב הפוסקים. (א) ויש מן הראשונים שכתבו, דגם עבי המחיצות מעטפת לעצמו הנה. ובאליה רבה הביא בשם הרשב"א (וכתבא אגנא איתא גביהן במלחמות) ד (ד) חלוק בעינין זה, דמחיצות עבותות שראוי להניח מלמעלה דף על גביהם ולהשתמש שם, מצטרף העבי עם החלל לעצמו זה פיון שראוי להשתמש שם, ואם לאו אין מצטרף. וענין בארבעה טפחים (ט) שהספיטו, דכל זה לענין שיהא נקרא שם רשות-הניחיד על עבי המחיצה מלמעלה, אבל לענין חלל שבתוך המחיצות, לכלי עלמא לא נקרא רשות-הניחיד כל-ימן שאין בחללו ארבעה על ארבעה: (ד) וכן חריץ וכו', וכן תל וכו'. והוא הדין עמוד גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה על

שער הציור

(ה) מגן אברהם. ואף דבט"ו סעיף-קטן ב דוחק עצמו להשוות דעת הרמב"ם עם התוספות והרא"ש, אשתמיט מנה פרוש המשניות להרמב"ם גריש שבת דמוכח בהדיא שם דהחלל בעצמו ארץ שהיה בו ד' על ד' נחמד משוח: (ב) רבנו חננאל ורב אלפס ותרומב"א ותרומב"א ותרומב"א: (א) רש"י והפסאור והתוספות והרא"ש: (ד) ואפשר שגם לרש"י וסיעתו סבירא להו הכי, אמר-ר' מצאית שגם האליה רבה מציד לומר כן: (ט) אגן-העור והתוספת-שבת וחסד-משה ופרי-מגדים: (י) הנה חמשה טפחים ושלשה חמשי טפח על חמשה טפחים ושלשה חמשי טפח, ובעגול ס"ז: (ז) דשם השטע כמו שפרש רש"י בעירובין ג"א עמוד א דבור המתחיל 'הן ואלכסונו, ע"ש שם: (ח) אגרא. ומי שהחלל שבתוך היה רחב ד' על ד' לבד המחיצות, דאם אינו רחב רק בצורה המחיצות יש פלגא בין הפוסקים אם המחיצות מצטרפין להחלל לשניה רשות-הניחיד, וכמו שכתבנו במשנה ברורה אות ג: (ט) עלת-שבת ומאמר מרדכי וש"א: (י) כן כתב הגר"א. והלפלא שהעיקר מעבודת-הקדש וסיס לבסוף: דלא כמגן אברהם בענין למשה מעצנה, והלא בעבודת-הקדש מבאר בהדיא אף למשה מעצנה כהפגן-ארבעה, וכן הביא באליה רבה בשם עבודת-הקדש, ומצאית שכתב רבנן שגם בנשמת אדם; ואולי דמפרש מה שכתב הרשב"א בחתלה דעוברין גלפי פנים: הינו כלפי פנים לבד, ואף שהוא דחוק ונדבא סיס אמר-ר' א"ם הם קלפי חוץ ואינם עוברים וכו', דמשמע דברישא מדי שערובים גם-כן גלפי פנים. הקדח לפרש כן כמה שכתב הרשב"א לענין זיו היצא מן הכהל דדוקא בשבועה עשרה, והוא דבר זה לקמן בסוף סימן שג סעיף ג, וענין שם בהג"א שיהיא מרשב"א זה מקור לשיטתו, ע"ש שם:

הלכות שבת סימן שמה

פנים, נדונים (יא) לפי גבהן ורחבן, כמו שיתבאר סימן זה סעיף יג (כ"י בשם הרשב"א והגמיר): זה האור השותהידי הוא השותהידי (יב) עד (ג) לרקיע: ו (ד) (יג) ואפלו כלי, כגון (יד) תבה או מגדל או פנת, (טו) אם יש בו לרבע ארבעה על ארבעה והוא גבוה עשרה (טז) הוי השותהידי: ז ואיזהו השותהידי, (ס) [נה] (זי) רחובות ושוקים (יח) הרחבים ט"ז אמה (יט) ואינם מקרים [נאין להם חומה; ואפלו יש להם חומה, *אם הם (ו) (כ) מפלשים משער לשער (כא) ואין דלתותיו (כב) נעולות בלילה (טו) הוי השותהידי.

פאר היטב

אפלו הם למשה מי, מ"א, ע"ש: (א) לרקיע. ואם נעץ קנה ברשותהידי, על-גביו הוי רשותהידי, מ"א: (ד) אפלו כלי. וכלי שאין גבוה י' עומד בו"ה אין לו דין פרמלית אלא הוי כמו ר"ה, דאין פרמלית בכלים, רש"י בשבת דף ח, ועין סימן שנה ס"ב, אבל בכלי הממכר לרקיע הוי פרמלית, ותוספות דף יא: (ו) רחובות. דרכים שנוכרים מעיר לעיר הוי ר"ה, מ"א: (ז) מפלשים. (ח) שהשערים מכתיבם זה כנגד זה ויש לאותו דרך המכנס משער לשער כל דין ר"ה. ויש לעין אם יש חלוק כנה בין עיר של יחיד לשל רבים, מהר"י בןב"ב, מ"א. ועין סימן שצב: (י) נעולות. נראה דאם דלת א' נעול מבטל ג"כ ר"ה פנין דלא הנה מפלש, ט"ז. פתח בתשובת חכם צבי סימן לו ו"ל: מצאתי להרשב"א בספר עבודת-הקדש חידוש גדול, דפלטא אפלו דלתות המדינה ננעלות בלילה חותר ר"ה עליה, נראה דעתו דדוקא בסמכות המפלשין שהם מקדוה לאנשי המבוי והוא ואין יד כל אדם שנה בו, הוא דמהני ננעלת בלילה, ולא בפלטא שביד קל אדם שנה בו דאפלו נעילת דלת לא מהני; ותמה אני שלא יאיתי לאחד מן הפוסקים שהביא דבר זה, עכ"ל, ע"ש. ועין יד אהרן:

שערי תשובה

[ח] רחובות. עין בה"ט. ועין שו"ת בית אפרים סימן כו וכו בערות שדרכים מפלשים עוקרים מתוך העיר והוא דרך הפלך, ויש קנה שני ענבים, האחד שעובר באמצע העיר ומשני צדי הדרך יש סבוב מחיצות כנה [א] ויש הפלך המפצל בסוף הרחוב כנה [א], ומקנה דמלתא שאפלו פני הדרך השני אין להחמיר לדון דין ר"ה לאסר תקון צד"פ ולהצריך דלתות, שהוא דבר שא"א לעשותו אם לא משמע הפלך וגדוליו, והפחמיר חמיר לעצמו ולא לאתרתם. ועין שו"ת מהר"ט שגלון סימן רמז על ענין קנה בעה"ק צפת תובי"ב, וקטב שהגדולים לא פסקוהו הפטר השלטון וע"ז נאמר אל ספג גבול עולם, ע"ש:

לשל רבים, מהר"י בןב"ב, מ"א. ועין סימן שצב: (י) נעולות. נראה דאם דלת א' נעול מבטל ג"כ ר"ה פנין דלא הנה מפלש, ט"ז. פתח בתשובת חכם צבי סימן לו ו"ל: מצאתי להרשב"א בספר עבודת-הקדש חידוש גדול, דפלטא אפלו דלתות המדינה ננעלות בלילה חותר ר"ה עליה, נראה דעתו דדוקא בסמכות המפלשין שהם מקדוה לאנשי המבוי והוא ואין יד כל אדם שנה בו, הוא דמהני ננעלת בלילה, ולא בפלטא שביד קל אדם שנה בו דאפלו נעילת דלת לא מהני; ותמה אני שלא יאיתי לאחד מן הפוסקים שהביא דבר זה, עכ"ל, ע"ש. ועין יד אהרן:

משנה ברורה

וכן משמע מלשון רמ"א שכתב, דאם אינם עוברין כלפי פנים נדונין לפי גבהן ורחבן, משמע דאם החורין עוברין כלפי פנים אין אנו מסתכלין על גבהן ורחבן ולעולם ברשותהידי חשביה, וכן כתבו המגן-אברהם ותוספת-שבת. ובאליה רבה כתב דדבר זה פלגתא היא בין הראשונים, ויש מן (א) הראשונים דסבירא להו דכיון שהוא למשה מצשנה אין בני רשותהידי משתמשין בהם,

באור הלכה

* אם הם מפלשין משער לשער. עין במשנה ברורה סעיף קטן כ מה שכתבנו בשם המגן-אברהם ויש לאותו דרך המפלש כל דין רשותהידי. ונראה פשוט, דגם כל הרחוב והשוק יש עליו דין רשותהידי אף שהוא מתרחב הרבה מנגד הפלוסוף, דאפלו קרוי דיוה הממכה לרשותהידי הנה רשותהידי אי לאו שנת דלא ניתא משמישפתא, כדאיתא בשבת ז', וכלי' שפן כנה, וכל עקר מקום קבוצ הרבים הוא במקום

מפני שכינן שהוא נמוך, בני רשותהידי משתמשין שם, ועל-כן דינם כחורי רשותהידי המבאר לקמן בסעיף יג, וכן הוא גס-כן דעת הגר"א בבאור בסימן זה ובסימן שנג, עין שם: (יא) לפי גבהן ורחבן. הינו, אם הם גבוהים עשרה שפחים ורחב ארבעה הוי רשותהידי, ואם אינם גבוהים עשרה שפחים, אז אם הם רחב ארבעה הוי פרמלית ואם לאו הוי מקום-פסור [ואף דמבאר דינא דרמ"א בהדיא בסעיף יג, נקטה הכא כדי לבאר דאפלו חורי רשותהידי, קשמפלשין לרשותהידי דינם כחורי רשותהידי]: זה (יב) עד לרקיע. ואפלו נעץ קנה ברשותהידי שגבוה מאה אמות אף שאין בו רחב ארבעה, (יג) אם זרק מרשותהידי ונח על גביו, חבי"ב: (יד) אפלו כלי וכו'. הינו אפלו היא עומדת ברשותהידי: (יד) תבה וכו' או פנת. נקט שני מיני כלים, מרבעים או צעלים: (טו) אם יש בו לרבע. ועל-כן בכורתה שהיא עגולה, לא הוי רשותהידי עד שתינה (יג) חללה מחוקת חמשה שפחים ושלשה חמשי שפח, דאז יש בחללה לרבע ארבעה על ארבעה: (טז) הוי רשותהידי. בין תוף חללה (יז) ובין גב הכלי מלמעלה, וכגיל בסעיף ג. וכלי שאין גבוה עשרה עומד ברשותהידי אין לו דין פרמלית, דאין פרמלית בכלים, (טו) אלא הוי כמו רשותהידי, דכטל לגבי רשות שהוא עומד בו [מ"א]. ופ"י זה אם עומד הכלי בפרמלית, דין פרמלית עליו מצד רשות שהוא עומד בו, וכן מוכח לקמן בסימן שנה [תוספת-שבת, וכן כתב בבית-מאיר לדעת המגן-אברהם]. וכלי (טו) הממכר לרקיע, (ס) מקרי פרמלית אפלו הוא ברשותהידי: (זי) רחובות. ודרכים שעוברין מעיר לעיר (יט) הוי גס-כן רשותהידי משום דשכיחי בהם רבים: (יח) הרחבים ט"ז אמה. ודילפינן מדגלי-מדבר, שמוקם הליון העגלות הנה מחזיק ט"ז אמה¹⁷, ועל-כן אם היה פחות מזה השעור אינו רשותהידי מן התורה (יט) אלא פרמלית: (יט) ואינם מקרים. ודגלי-מדבר לא הוי מקרים: (כ) מפלשים משער לשער. פרוש, שהשערים מכניסין זה כנגד זה, ויש לאותו דרך המכנס משער לשער כל דין רשותהידי (כא) ואין דלתותיו וכו'. ואם דלת (כ) אחת ננעלת בלילה, עין לקמן בסימן שסד במשנה ברורה סעיף קטן ו: (כב) נעולות. מלשון זה משמע, דאם לא הוי נעולות מקש, אף-על-פי שראויות לנעול, לא נתבטל על-דין זה שם רשותהידי, והוא כדעה ראשונה המוכח לקמן בסימן שסד סעיף ב,

שער הציור

(א) תוספות ורבנו זרם ומה שכתב המגן-אברהם דדרכיהם בשבת היא רק לפי הפלגת-דעתה, לא ניתא להו להרבה אחרונים כנה: (יג) קמיקרא דרב חסדא, ופסקו מן הרבנו חננאל והר"ף והרמב"ם ורמ"א והרמב"ן והרשב"א, וכן כתב המגן-אברהם, (יג) ודעה האחרונה שזכרתי במשנה ברורה סעיף קטן ג דסבירא לה דגם עבי המחיצה מצטרפין לשער ד' שפחים, די שיהיו בצדוף המחיצות חמשה שפחים ושלשה חמשי שפח: (ד) ב"ח ומאמר מרדכי ופרי-מגדים. וקטב עוד בפרי-מגדים, דהוא הדין דאורו עולה עד לרקיע כמה שאר רשותהידי: (ט) אף דאבגו הענין משאם על המגן-אברהם דאין שום ראיה מרש"י, וכנת רש"י דהוא מקום-פסור בעלמא ואכל רשותהידי לא הוי דלא ניתא משמישפתא, והביא בשם הגהות אשר"י שקטב להדיא פדבריו, מפל מקום לדינא אין לנטות מדברי המגן-אברהם, שכן מצאתי בכמה ראשונים פדבריו, והוא בחדישי הרשב"א ובהדושי הר"ן ובמאירי ומה שהביא בהגהות אשר"י בשם רבנו חננאל ורש"י פדבריו, ברש"י אינו מוכרח, ורבנו חננאל שדפסו לפנינו לא נזכר דין זה]. ודע, דבמאירי איתא בהדיא דגם מקום-פסור לא שפך בכלים, ועל-כן אפלו אם אין רחב ד' והוא עומד ברשותהידי בטל לגבי רשותהידי, וכן פסק בהני' אדם כולל מט דין ח: (טו) מגן אברהם בשם התוספות: (פ) ותשעם, דכיון שהוא ממכר לרקיע אין שם כלי עגלה וכו' כמו תל פחות מצשנה ברשותהידי, ופשוט דמילא בעינן שיהיה על-פל-פנים רחב ד', דאי לאו הכי הוי מקום-פסור אפלו גבוה עשרה, ודלקמה בסעיף יט: (יט) מגן-אברהם וש"א, והוא נובע מדברי רש"י ותקופ"ם, וגם הוא בדוקא אם הם רחבים י"ז אמה¹⁶, כמו שקטב הרמב"ם: (יט) רמב"ם ורש"י בערוכה ב' עמוד א: (צ) עין בט"ז, וכבר הקשו עליו האחרונים, דדבר זה כבר מפרש הוא לקמן בסימן שסד בבית-יוסף בשם הרשב"א, ועין במגן-אברהם שם סעיף קטן ב:

הַלְבוּת שֶׁפֶת סִימָן שְׁמָה

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק יז]

ולעולם כְּרִשׁוֹת־הַיְחִיד הַשִּׁבְעִי¹².

שאפילו לדעת הראשונים שסוברים שאחד מהתנאים הנצרכים שתוך העיר יחשב רשות הרבים הוא שיהיו עוברים בה ששים ריבוא, מ"מ בדרכים מעיר לעיר אין צריך שיעברו ששים ריבוא. [אמנם הרא"ש בביצה (פ"ג סי' ב) חולק על סברא זו, אך הביה"ל סתם כדעת הרמב"ן].

[משנב ס"ק יח]

שְׁמָקוֹם הַלּוּף הַעֲגָלוֹת הֵיחָ מִתּוֹק ט"ז אָמָה¹⁷.

17 ושיעור אורך רשות הרבים, כתב הטור (לפי גירסא אחת) שרשות הרבים היא ט"ז על ט"ז אמה, והיינו שגם שיעור אורכה הוא ט"ז אמה. וכן כתב הרשב"א (עבודת הקודש בית נתיבות תחילת שער ג), וכן כתבו החיי אדם (כלל מט ס"א) והשו"ע הרב (סי"א).

[משנב ס"ק יט]

וְאֵינָם מְקַרְיָם¹⁸.

18 ואם חציה של רשות הרבים מקורה וחציה אינו מקורה, ואפילו רובה מקורה, כתב היד רמה (ב"ב יא, ב) שהמקום שאינו מקורה נחשב רשות הרבים אפילו אם אינו רחב ט"ז אמה אלא בצירוף החלק המקורה.

[משנב ס"ק כ]

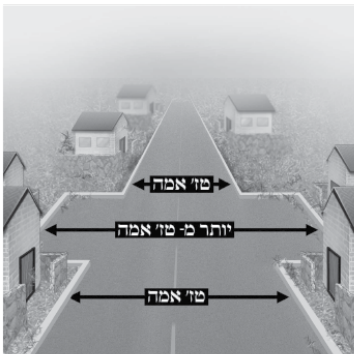
מְפֻלְשִׁים מְשַׁעַר לְשַׁעַר¹⁹.

19 ומבואות המפולשים לכרמלית, בשו"ת שמחת יו"ט (הביאו הרעק"א בהגהות שו"ע) הביא שנחלקו הראשונים אם יש להם דין רשות הרבים או לא. והיינו לפי הדעות שלהחשב רשות הרבים די ברבים בוקעים ואין צריך ששים ריבוא, שיתכן שעל כל פנים צריך שיהיו המבואות פתוחים למקום שרבים בוקעים בו כמו במדבר [אבל לפי השיטות שברשות הרבים עצמה צריך שיבקעו ששים ריבוא, ודאי שאין צורך שיהיו המבואות פתוחים למקום שיש בו ששים ריבוא, שהרי גם במדבר לא היה כך].

[ביה"ל ד"ה אם]

דָּגָם כֵּל הַחֹבֵב וְהַשּׁוֹק יֵשׁ עָלָיו דִּין רְשׁוֹת־הַרְבִּים אִף שֶׁהוּא מְתַרַחֵב הַרְבֵּה מִקְנֵי הַפְּלוֹשׁ²⁰.

20 כזה

[שעה"צ ס"ק יז]

דְּהוּא הַדִּין דְּאִירוּ עוֹלָה עַד לְרַקִּיעַ כְּמוֹ שְׁאָר רְשׁוֹת־הַיְחִיד¹⁵.

15 ובור שרחבו ארבעה על ארבעה טפחים ועמוק עשרה שדינו כרשות היחיד, הסתפק הפמ"ג (משב"ז ס"ק יא) אם אירו עולה עד לרקיע, אולם לקמן (סי' שנר א"א ס"ק א-ב) סתם שעולה עד לרקיע. ומדברי רש"י (שבת ח, ב ד"ה ומאי למטה) משמע לכאורה שאינו עולה עד לרקיע, וכן יש לדייק מדבריו שם (ז, א ד"ה עד לרקיע), שכתב שכל איר שנגד רשות היחיד עולה עד לרקיע, בין איר חצר ובין איר עמוד, ולא מנה בור עמהם.

[שעה"צ ס"ק יח]

זָגָם הוּא כְּדוֹקָא אִם הֵם רְחִיבִים י"ו אָמָה¹⁶.

16 ולענין אם צריך שיעברו בהם ששים ריבוא, בביה"ל להלן (ד"ה וי"א) הביא את דברי הרמב"ן (בחיידושיו), שיש לומר